

УДК 373.5.016:8:37.018.43

Р. Угніч, А. Білошицька,

учителі Малинського загальноосвітнього
навчально-виховного комплексу
«Школа-ліцей №1 ім. Ніни Сосніної» І–ІІІ ст.

ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ Й ЛІТЕРАТУРИ З ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ: ПРАКТИЧНІ ПОРАДИ

Історично склалося так, що дистанційне навчання виникло як потреба в організації освітнього процесу на відстані. Усі: і студенти, і ті, хто поєднує роботу й здобуття освіти, хто підвищує свою кваліфікацію, – мають можливість навчатися тоді, коли зручно, обираючи собі темп та місце опанування навчальних матеріалів.

Дистанційне навчання виникло в Англії у 1840 році [1], а в Європі й Америці – у 70-ті роки. В Україні ж запроваджується з 2000 року і регулюється Концепцією розвитку дистанційної освіти, Положенням про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти, яке було затверджено наказом №1115 Міністерства освіти і науки України від 08.09.2020 р., листами та методичними рекомендаціями МОН України.

Традиційна форма освіти із застосуванням технологій дистанційного навчання активно впроваджується у загальноосвітній школі під час карантину з 2020 року. Пандемія Covid-19 внесла несподівані корективи в освітній процес і змусила педагогів терміново опановувати цифрові інструменти й нові педагогічні підходи та методики. Вимушене дистанційне навчання стало викликом для всіх учасників освітнього процесу – вчителів, учнів та батьків. Організувати якісне навчання з використанням цифрових технологій, надихати й мотивувати учнів, давати раду технічним проблемам виявилось зовсім не просто.

Усвідомлюючи новизну такої форми організації освіти, вчителі починають замислюватися над питаннями: «Як організувати навчальний процес?», «Як комунікувати з учнями?», «Які навчальні платформи й інструменти обрати?», «Як відстежувати результати навчання?», «Як забезпечити виконання основної мети базової загальної середньої освіти: «розвиток і соціалізація особистості учнів», «розвиток творчих здібностей, дослідницьких і життєзабезпечувальних навичок, здатності до саморозвитку й самонавчання в умовах глобальних змін і викликів?» [7].

На ці та інші питання шукали відповідь учителі-практики та науковці.

Принципи побудови, організації та реалізації дистанційного навчання у своїх роботах розглядають В. Биков, Д. Богоявленська, А. Іванніков, Н. Клокар; основні вимоги до дистанційної освіти – М. Карпенко, Є. Рибалко, А. Хуторской. Досліджують освітній простір як умову становлення й розвитку особистості Н. Бастун, Л. Велитченко, В. Давидов, О. Данилюк, С. Максименко, О. Мещерякова, В. Панов, Т. Ткач, І. Шендрик. А. Мінаков, О. Малінко, С. Сисоева аналізують соціально-психологічні та психолого-педагогічні основи дистанційної освіти.

Проте проблема викладання навчальних дисциплін, зокрема й української мови та літератури, в умовах дистанційної освіти мало досліджена.

Мета статті – розробити методичні рекомендації для вчителів-словесників щодо викладання предметів із використанням технологій дистанційного навчання.

Варто зауважити, що на якість дистанційної освіти, як зазначає В. Биков, впливають деякі психологічні аспекти: відсутність досвіду самостійної роботи, недостатня волева саморегуляція, особистісна відповідальність [1].

Дистанційне навчання дасть результати, якщо буде посиленням для всіх учасників освітнього процесу та правильно організованим.

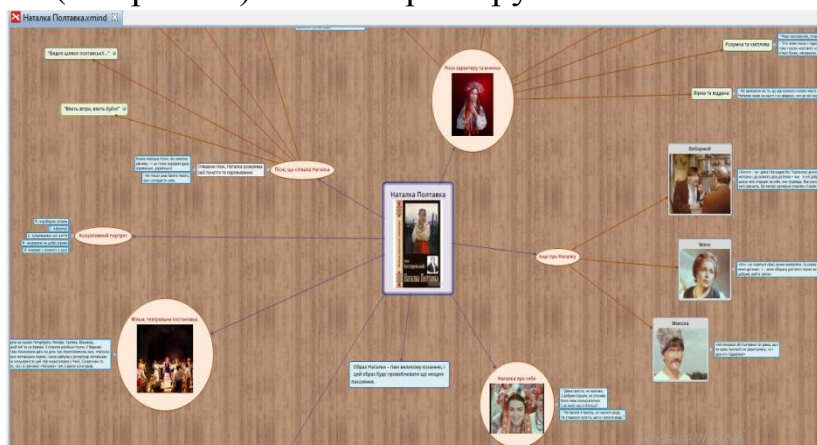
Для цього варто:

- обрати (схвалювати педагогічною радою закладу освіти) конкретні електронні освітні платформи, онлайн-сервіси та інструменти;
- використовувати електронні освітні ресурси, створені педагогічними працівниками закладу освіти, а в разі використання інших електронних освітніх ресурсів – забезпечувати їх перевірку щодо відповідності державним стандартам освіти, типовим освітнім і модельним навчальним програмам, мові освіти, іншим вимогам законодавства у сфері загальної середньої освіти [6];
- створити групу або спільноту в зручному месенджері для миттєвих повідомлень учням (наприклад, Viber);
- скласти графік онлайн-зустрічей.

Одним із завдань учителів є організація комунікації з учнями й батьками. Щоб досягти її ефективності, доцільно мотивувати дітей до навчання, забезпечувати зворотний зв'язок як додатковий стимул, обговорювати результати роботи, щоб школярі бачили свої успіхи і вчилися працювати над помилками. Необхідно підбирати максимально доступний, цікавий, наочний матеріал, що стимулюватиме учнів до співтворчості, пошуку, перетворюватиме їх на дослідників.

Однією із форм онлайн-комунікації є відеоконференція, яка може бути проведена за допомогою онлайн-сервісів Zoom, Google Meet. Учителі мають можливість у такий спосіб проводити уроки української мови й літератури різних типів: формування компетентностей, розвитку компетентностей, корекції компетентностей, комбіновані, а також уроки мовленнєвого розвитку (наприклад: «Портретний нарис у публіцистичному стилі» (7 клас), «Усний твір-характеристика персонажа поем «Катерина» і «Наймичка» (9 клас),

дискусія на тему «Гроші. Навіщо збирати? Де зберігати? На що витратити? Як заощаджувати?» (10 клас)). Під час відеоуроків учні мають можливість висловлювати власну думку, ставити запитання вчителю та однокласникам, наочно презентувати продукт власної діяльності (усний твір/переказ, діалог, читання напам'ять); захищати проєкти, створені засобами інтернет-застосунків: Padlet, XMind «Наталка Полтавка – уособлення найкращих рис української жінки», WordArt (Хмара слів) «Риси характеру Наталки Полтавки».

Унаочнювати навчальний матеріал на уроках української мови можна за допомогою використання інтерактивної дошки (Zoom, Jamboard), на якій як вчитель, так і учні можуть креслити схеми до речень, словосполучень, визначати члени речення, наочно демонструвати будову речень із прямою мовою.

Спілкування в режимі реального часу під час відеоуроків можливо забезпечити за допомогою текстового чату. З навчально-практичною метою вчителі можуть створити ситуацію проблемного навчання. Наприклад, учням 9 класу запропоновано роботу з презентацією на тему «Складнопідрядне речення з кількома підрядними». Вони повинні опрацювати відповідний слайд та написати в чаті приклади (номери) речень, які є складнопідрядними з кількома підрядними або ж визначити вид підрядності.

Роботу в текстовому чаті на уроках літератури можна організувати за допомогою прийому «Хмара слів». Так, наприклад, дев'ятикласникам було продемонстровано хмару слів «Риси характеру Наталки Полтавки», із якої діти мали прописати в чаті ті, які, на їхню думку, є характерними для цього образу.

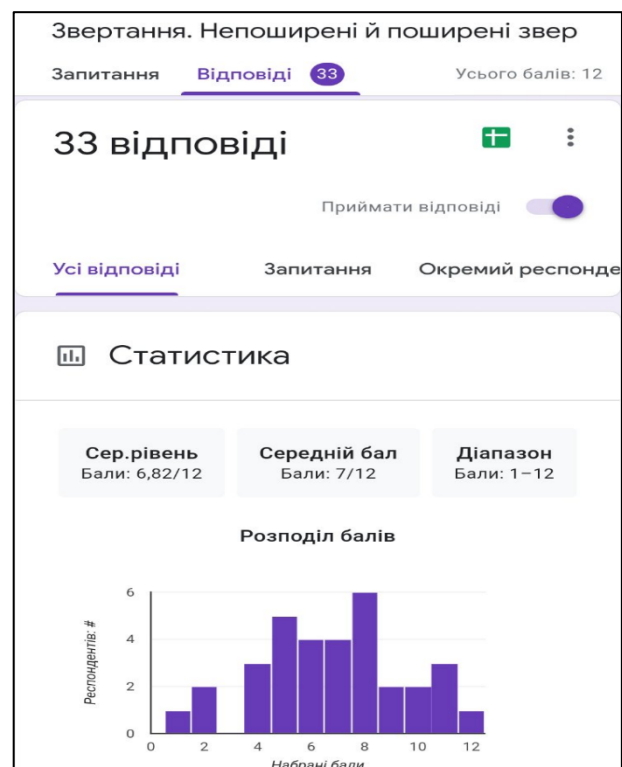
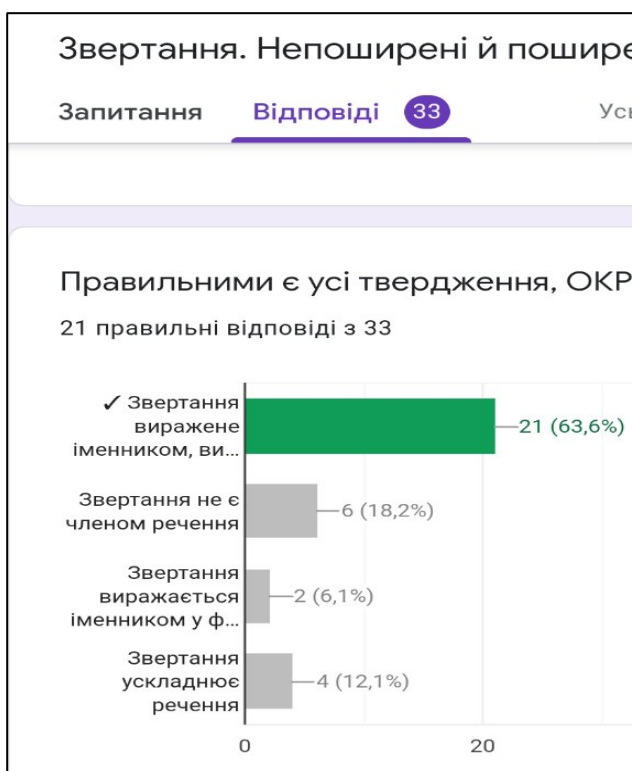

Також у чат учитель може надіслати посилання на відео/аудіофайл або ж інтерактивний плакат чи сервіс Learning Apps, аби учні виконували навчальні завдання. Таким чином, текстовий чат дає можливість педагогам отримати швидко відповідь одночасно від великої кількості дітей (класу загалом, групи). У такий спосіб може бути організовано диференційоване навчання.

Використовуючи онлайн-сервіси Google Meet і Zoom, учителі можуть у разі потреби проводити індивідуальні консультації.

Дозволяє організувати онлайн-навчання платформа Google Classroom. Педагоги мають змогу використовувати відео-, текстову та графічну інформацію, проводити тестування, контролювати діяльність учнів, переглядати результати виконання вправ, застосовувати різні форми оцінювання, коментувати й організувати ефективне спілкування.

Сучасним інструментом освітнього процесу, який застосовується для збирання та обробки інформації, проведення опитувань, тестувань (з автоматичним оцінюванням чи без нього), є Google Форми. Використання їх дає можливість здійснювати моніторинг освітнього процесу, відслідковувати динаміку успішності.

Відповідну Google Форму вчителі обирають залежно від типу уроку та його мети.

Так, наприклад, під час роботи з текстом на уроках української мови учні заповнюють Google Форму з відкритими відповідями:

- визначають тему (основну думку) тексту;
- визначають тип, стиль мовлення, аргументують вибір;

- добирають синоніми до виділених у тексті слів;
- виписують ключові слова (тематичні речення, засоби міжфразового зв'язку);

- добирають заголовок;
- складають план;
- пропонують власний варіант закінчення тексту тощо.

На уроках української літератури завдання можуть бути такими:

- виписати художні засоби;
- визначити тему, ідею, літературний рід та жанр твору;
- скласти анкету героя;
- визначити проблематику твору (розкрити конкретну проблему);
- дати оцінку вчинку героя;
- створити (відновити) сюжетний ланцюжок;
- скласти характеристику персонажа за опорними питаннями тощо.

Для проведення оцінювання та перевірки компетентностей доречною є Google Форма з однією/кількома правильними відповідями або на встановлення відповідностей.

Тести з автоматичною перевіркою дозволяють організувати швидке оцінювання рівня опанування навчального матеріалу учнями.

Серед типових налаштувань онлайн-тестів варто відзначити можливість перемішувати запитання та варіанти відповідей у них, встановлювати часові обмеження (час на спробу, час відкриття тесту для виконання), обмежувати кількість спроб, а також спосіб або час повідомлення результатів тестування. Якщо тест застосовується з навчальною метою, то можна послабити строгість цих параметрів. Якщо ж є контрольним, то має сенс застосувати жорсткіші обмеження і нагадати учням про важливість дотримання норм академічної доброчесності. Слід урахувати, що автоматизована перевірка, хоч і значно спрощує рутинну роботу вчителя, часом є недостатньою для достовірної діагностики успішності опанування теми, тому доцільно доповнювати тестові завдання практичними роботами.

З метою дотримання академічної доброчесності варто пропонувати школярам індивідуальні завдання в Google Формі або в Google Презентації. Наприклад, вивчаючи тему «Жіночі образи в творчості Т. Шевченка», учні досліджували проблему материнства і записували висновки як окремий слайд спільної для всього класу Google Презентації. Завдання ускладнювалося тим, що діти мали записати оригінальний висновок (власну думку), який/яка не повинні були повторитися.

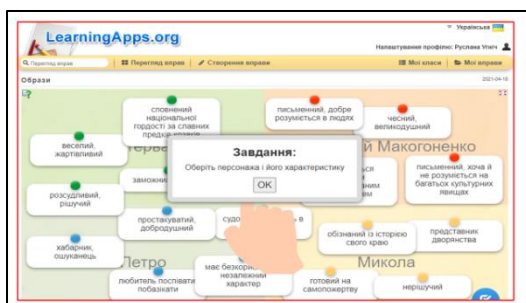
Використання Google Документа дає можливість учням здійснювати роботу безпосередньо в документі: написати текст на зазначену тему, додати ілюстрації, заповнити таблицю, діаграму Вена; скласти схему (карту понять) тощо. Перевіряючи роботи учнів, педагог може визначити помилки, виділити мовну одиницю, дати коментар, рекомендації щодо уникнення недоліків.

Підтримка постійного зв'язку зі здобувачами освіти є важливою у роботі вчителя. Платформа Google Classroom дає можливість не лише виставити певні

бали, але й прокоментувати їх. Оскільки учні набагато частіше потребують не стільки оцінки в балах, скільки повідомлення про те, які частини завдання виконані добре, а які потребують удосконалення, дуже корисно надавати критерії оцінювання роботи, рубрики, перевірні списки разом із формулюванням завдання, щоб учні могли зорієнтуватися, у якому напрямку рухатися і на що звернути особливу увагу. Варто прагнути надавати індивідуальний зворотний зв'язок навіть за наявності автоматичної перевірки, адже саме у такий спосіб можна повідомити учневі про необхідність повторно переглянути деякі фрагменти навчального матеріалу чи вказати на помилковість певної навички. У такому випадку ефективним є правило «сендвіча» – розміщувати критику між двома позитивними репліками, наприклад: «Дякую за вчасну роботу, але перевір ще раз... Впевнена, що ти впораєшся!». Доцільно застосовувати і методи самоперевірки, а також взаємної перевірки учнів, надаючи їм критерії оцінювання та створюючи середовище коментування робіт (наприклад, у сервісах Google: документах, презентаціях, блогах тощо) [4]. Така організація комунікації з учнями мотивує дітей, вони відчують підтримку й увагу педагога та однокласників.

Зручним додатком для підтримки освітніх процесів у навчальних закладах під час дистанційного навчання є інтернет-сервіс дидактичних вправ LearningApps. Цей програмний засіб можна використовувати з метою здійснення формувального оцінювання та відпрацювання практичних навичок. Учителі мають можливість самостійно створити різні типи вправ на класифікацію понять, заповнення пропусків, створення шкали часу, подій. Інтерактивні завдання можна застосовувати як у ході відеуроку, так і як індивідуальну роботу під час асинхронного режиму навчання. У такій системі учні мають можливість виконати завдання, перевірити його правильність, у разі потреби доопрацювати матеріал і знову спробувати свої сили. Така діяльність допомагає учню з'ясувати прогалини в знаннях та зосередитися на корекції.

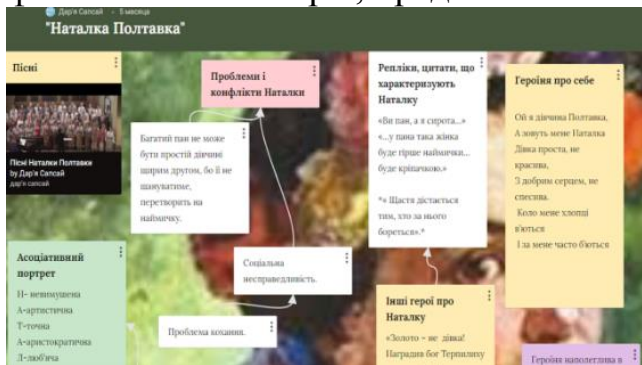
Для прикладу – вправа-класифікація «Образи твору «Наталка Полтавка». Учням запропоновано встановити відповідність між образом і його характеристикою.

Для виконання індивідуальних або групових домашніх завдань під час дистанційного навчання доречним є застосування віртуальної дошки Padlet. Пошук, аналіз, відбір потрібної інформації сприяють розвитку критичного мислення та формуванню ключової компетентності «уміння вчитися». На електронній стіні можна розміщувати дописи з текстовою інформацією,

гіперпосиланнями, зображеннями. Оскільки більшість дітей мають сучасні мобільні телефони, на які можна записувати аудіо та відео, то вчителі пропонують прикріпити такі файли на електронну стіну Padlet. У такий спосіб можна перевірити усний твір/переказ, вірш напам'ять. Для цього учням надається доступ до електронної стіни через посилання, на віртуальній дошці діти розміщують виконані роботи. А якщо увімкнути режим коментування, то можна організувати взаємооцінювання.

Так, працюючи над образом Наталки Полтавки, учні створили інтерактивні плакати «Наталка – уособлення найкращих рис української жінки». На електронній стіні діти розмістили асоціативні грона, цитатні характеристики, зробили підбірку пісень із драми, створили кінодовідку про фільм та його акторів, представили матеріал про театральне життя п'єси.

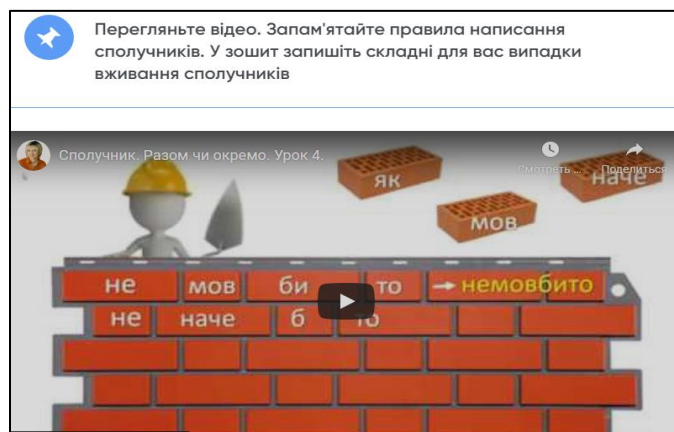
Узагальнивши інформацію, помістили власні аудіокоментарі, що розкривали проблемні питання, які порушувалися на уроках. Проте вчителям варто врахувати, що така взаємодія з учнями може бути організована на нетривалий період, оскільки в безкоштовному обліковому записі доступні лише три віртуальні дошки.

У мережі «Інтернет» є багато відеоматеріалів, які розкривають теми шкільної програми. На YouTube у межах проєкту МОН «Всеукраїнська школа онлайн» розміщено уроки для учнів 1–11 класів. Учителі можуть використовувати такі відео, даючи посилання на них або на їхні фрагменти. Проте слід взяти до уваги, що діти звикають до певного стилю викладання, тому педагогам варто створювати власні відеоуроки, враховуючи індивідуальні особливості класу. Поширеним варіантом навчального відео є скрінкаст, тобто зйомка екрана комп'ютера, на якому відбувається демонстрація презентації з голосовим супроводом та коментарями педагога. На допомогу вчителям програма для створення скрінкастів oCam.

Наявність відеоролика і завдання його переглянути не більш інформативні, ніж наявність підручника і вказівка «прочитати параграф». Важливо сформулювати чітке завдання, що саме мають зробити учні під час та після перегляду відео: скласти опорний конспект (план), створити ментальну

карту, карту понять або карту знань, дати письмову відповідь на проблемне питання тощо.

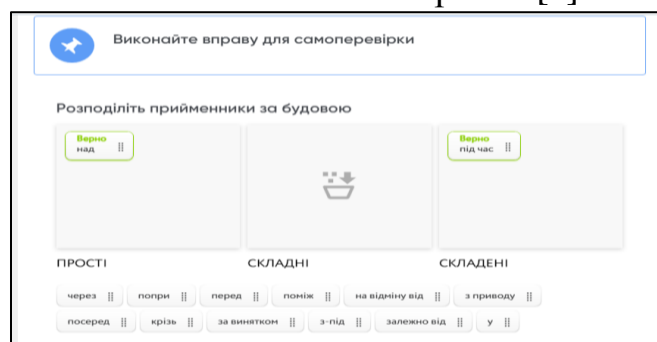

Скрінкасти можуть застосовувати й учні з метою демонстрування опанування матеріалу певної теми.

Такі матеріали вчителі використовують при асинхронному режимі навчання або можуть запропонувати переглянути відео тим учням, хто був відсутній під час онлайн-уроку. Діти ж у свою чергу, якщо щось не зрозуміли або їм щось потрібно повторити, повертаються до перегляду відео. Після завершення дистанційного навчання ці ж матеріали можна буде використати для реалізації «перевернутого класу».

Якщо взаємодія відбувається в асинхронному режимі, без усталених за розкладом онлайн-зустрічей, то вчителі можуть конструювати навчальні матеріали на онлайн-платформі CORE. Цей конструктор дозволяє створювати інтерактивні уроки, вікторини, олімпіади, курси, перевіряти знання учнів, отримувати зворотний зв'язок.

Платформа пропонує використовувати готові шаблони («Підсумковий тест», «Перевернутий клас», «Діагностика», «Інформаційний матеріал до онлайн-курсу») або створювати самостійно, скориставшись шаблоном «Порожній урок». За допомогою різних інструментів, які є у конструкторі, можна написати інструкцію до завдань, визначити цілепокладання, додати текст, зображення, відео, прикріпити документ. Для контролю знань і формувального оцінювання передбачено додавання чи створення тестів і вправ. Зокрема за допомогою інструменту «Класифікація» можливо створити вправу, метою якої є розподіл понять за певними категоріями [2].

Для написання учнями розгорнутої відповіді на питання, відгуків, есе є інструменти «Питання з автоперевіркою» або «Відкрите питання».

Шляхом переходу з якої частини мови утворено прийменник КРАЙ (КРАЙ ДОРОГИ)?

Введен неверный ответ
прислівника

КОММЕНТАРИЙ К ЗАДАНИЮ
Виконай ще раз

Попробовать еще раз

Шляхом переходу з якої частини мови утворено прийменник НАВКОЛО (НАВКОЛО БУДИНКУ)

Введен верный ответ
прислівника

КОММЕНТАРИЙ К ЗАДАНИЮ
Молодец!

Роботи школярів учителі знаходять після закінчення уроку у вкладці «Перевірка завдань».

Інструмент «Завдання з пропусками» можна використати для складання інтерактивних літературних (лінгвістичних) диктантів.

Більшість елементів для створення вправ включають можливість додавання учителями коментарів. Педагоги можуть залишити коментар на випадок правильного виконання («Молодець!», «Рухайся далі!» ...) і на випадок, коли хтось з учнів допустить помилку («Переглянь ще раз відео»; «Повтори правило на стор....», «Не засмучуйся і виконай ще раз»). Школярі з'ясовують, чи правильно відповіли, як тільки виконують завдання, і мають можливість виконати вправу повторно. Якщо ж учителі хочуть приховати правильні відповіді, то використовують режим «Контрольна робота».

Для проведення рефлексії передбачені інструменти «Опитування», «Зворотний зв'язок». Учні вписують відповідь, додають файл, зображення.

Здійсніть рефлексію, продовживши фрази...

Я не знав...

Тепер я знаю...

Які труднощі виникли під час роботи на уроці

Введите ответ

Ця інформація буде відображена для вчителів у вкладці «Виконання».

За допомогою налаштувань обмежується час уроку або час доступу до нього. Цінним є наявність рубрики «Допомога», у якій педагоги можуть отримати від довідкового центру CORE покрокові інструкції щодо створення вправ, використання різних елементів конструктора.

Посилання на готовий урок можна розмістити на тій навчальній платформі, яка обрана для організації дистанційної освіти.

Опанування навчальних онлайн-інструментів, платформ, сервісів, описаних у статті, потребує від учителів кропіткої роботи, затрат сил і часу. Проте це дає можливість руху вперед, праці над собою, розвитку професійної компетентності та творчого потенціалу, адже, як стверджує Франклін Д. Рузвельт, «єдиною межею наших завтрашніх звершень є сьогоднішні сумніви».

Така робота потребує не лише вмiлого використання готових освітніх ресурсів, а й створення власних педагогічних наробків. А це так само забезпечить дотримання вчителями академічної доброчесності. До цього треба спонукати й учнів. Розраховувати на високий рівень академічної доброчесності можуть ті шкільні спільноти, які культивували її постійно під час очного навчання, де була вибудована довіра між учасниками освітнього процесу [4].

Дистанційне навчання є інструментом для реалізації індивідуальної освітньої траєкторії школярів. Успішним воно буде за умови постійної взаємодії всіх учасників освітнього процесу – учнів, учителів, батьків.

Для дітей важливим є опрацювання навчальних матеріалів для оволодіння відповідними компетентностями та досягнення передбачених освітньою програмою результатів навчання, дотримуючись принципу академічної доброчесності.

Батьки ж мають забезпечити належні умови для навчання, сприяти виконанню дитиною завдань та досягненню передбачених результатів.

Учителі організують освітній процес з дотриманням вимог щодо санітарних правил і норм. Важливо не допускати перевантаження учнів завданнями з різних предметів, а дотримуватись збалансованого та узгодженого підходу між усіма педагогами, які працюють у певному класі. Варто пам'ятати, що в дистанційному режимі дітям потрібно більше часу, ніж у класі, щоб упоратись із більшістю завдань. Доцільно диференціювати завдання, позначати деякі з них як необов'язкові або рекомендувати їх лише для окремих школярів. Слід пам'ятати й про те, що уміле застосування технологій дистанційного навчання сприятиме підвищенню творчого та інтелектуального потенціалу дітей за рахунок самоорганізації, вміння взаємодіяти з комп'ютерною технікою і самостійно приймати відповідальні рішення; створенню сприятливих умов для врахування індивідуальних особливостей, творчого самовираження в процесі засвоєння знань, для розвитку особистості учня.

Список використаних джерел та літератури

1. Биков В. Ю. Дистанційне навчання в країнах Європи та США і перспективи для України. *Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу: інноваційні засоби технології : монографія* / [В. Ю. Биков, О. О. Гриценчук, Ю. О. Жук та ін.] ; Академія педагогічних наук України, Інститут засобів навчання. Київ : Атіка, 2005. 140 с.

2. Змішане навчання. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=6oSQFERLhnE>.

3. Клокар Н. Методологічні основи запровадження дистанційного навчання в системі підвищення кваліфікації. *Шлях освіти*. 2007. № 4 (46). С. 38–41.

4. Організація дистанційного навчання в школі : методичні рекомендації. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2020/metodichni%20recomendazii-dustanciyna%20osvita-2020.pdf>.

5. Підчасов Є. В. Психологічні особливості побудови освітнього процесу із застосуванням дистанційних освітніх технологій (ДОТ). URL: <http://2016.moodlemooot.in.ua/course/view.php?id=110>.

6. Положення про дистанційне навчання. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>.

7. Програма з української мови для 5–9 класів загальноосвітніх навчальних закладів. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>.